ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι κάθε διάδικος δικαιοῦται νά κινήσει ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση, ἔστω καί ἐνώπιον δικαστηρίων διαφορετικῆς δικαιοδοσίας, μιᾶς διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, κατά τήν ὁποία κάθε ζήτημα κοινοτικοῦ δικαίου πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύναται νά ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.

2. Οἱ σχετικές μέ τήν ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν ἐργαζομένων διατάξεις τῆς συνθήκης καί ἡ κανονιστική ρύθμιση πού ἐθεσπίσθη γιά τήν ἐκτέλεσή τους δέν ἐφαρμόζονται σέ καταστάσεις πού δέν ἔχουν κανένα συνδετικό στοιχεῖο μέ οἱαδήποτε ἀπό τίς καταστάσεις πού προβλέπει τό κοινοτικό δίκαιο.

Κατά συνέπεια, τό κοινοτικό δίκαιο δέν ἀπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή ἐπιτρέψει τήν εἴσοδο ἤ τήν παραμονή στό ἔδαφός του ἑνός μέλους τῆς οἰκογενείας — κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 — ἐργαζομένου, ἀπασχολουμένου στό ἔδαφος τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἤσκησε ποτέ τό δικαίωμα ἐλεύθερης κυκλοφορίας στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος αὐτός ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ ἐν λόγω κράτους, τό δέ μέλος τῆς οἰκογενείας του τήν ἰθαγένεια τρίτης χώρας.

Στίς συνεκδικαζόμενες ὑποθέσεις 35 καί 36/82, πού ἔχουν ὡς ἀντικείμενο αἰτήσεις τοῦ Hoge Raad der Nederlanden πρός τό Δικαστήριο, κατ' ἐφαρμογή τοῦ ἄρθρου 177 τῆς συνθήκης ΕΟΚ, μέ τίς ὁποῖες ζητεῖται, στό πλαίσιο τῶν δικῶν περί λήψεως προσωρινῶν μέτρων πού ἐκκρεμοῦν ἐνώπιον τοῦ αἰτοῦντος δικαστηρίου μεταξύ

ELESTINA ESSELINA CHRISTINA MORSON

καί

1. STAAT DER NEDERLANDEN

2. HOOFD VAN DE PLAATSELIJKE POLITIE IN DE ZIN VAN DE VREEMDELINGENWET,

καί μεταξύ

SEWRADJIE JHANJAN

καί

STAAT DER NEDERLANDEN,

ή ἔκδοση προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὡς πρός τήν ἑρμηνεία τοῦ ἄρθρου 177, παράγραφος 3, τῆς συνθήκης καί τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος (ΕΕ εἰδ. ἔκδ. 05/001, σ. 33),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο ἀπό τούς J. Mertens de Wilmars, πρόεδρο, A. O'Keeffe καί U. Everling, προέδρους τμήματος, P. Pescatore, Mackenzie Stuart, G. Bosco καί T. Koopmans, δικαστές,

Γενικός εἰσαγγελεύς: Sir Gordon Slynn
Γραμματεύς: H. A. Rühl, κύριος ὑπάλληλος διοικήσεως

ἐκδίδει τήν ἀκόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Τά πραγματικά περιστατικά τῆς ὑποθέσεως, ἡ ἐξέλιξη τῆς διαδικασίας καί οἱ παρατηρήσεις πού ὑπεβλήθησαν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Πρωτοκόλλου περί τοῦ Ὀργανισμοῦ τοῦ Δικαστηρίου τῆς ΕΟΚ ἔχουν συνοπτικῶς ὡς ἑξῆς:

I — Πραγματικά περιστατικά καί ἔγγραφη διαδικασία

1. Οἱ ἀναιρεσείουσες στίς κύριες δίκες, Morson καί Jhanjan, ὑπήκοοι Σουρινάμ, ἐζήτησαν ἄδεια παραμονῆς στίς Κάτω Χῶρες, προκειμένου νά ἐγκατασταθοῦν στήν χώρα αὐτή, ἡ μέν πρώτη μέ τήν θυγατέρα της, ἡ δέ δεύτερη μέ τόν υἱό της, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τήν ὁλλανδική ἰθαγένεια καί συντηροῦν τίς μητέρες τους. Κατόπιν τῆς ἀπορρίψεως τῶν αἰτήσεών τους ἀπό τόν Staatssecretaris van Justitie, ὑπέβαλαν αἰτήσεις ἐπανεξετάσεως τῶν ἀπορριπτικῶν ἀποφάσεων.

Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ ὁλλανδικοῦ «Vreemdelingenwet» (νόμου περί ἀλλοδαπῶν), οἱ αἰτήσεις περί ἐπανεξετάσεως ἀναστέλλουν, κατά γενικό κανόνα, τήν ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς ἀπελάσεως. Ὁ

Staatssecretaris van Justitie δύναται πάντως νά μή τούς άναγνωρίσει άνασταλτικό άποτέλεσμα, όπότε δύναται νά ύποβληθεῖ αἴτηση κατά τήν διαδικασία τῶν προσωρινῶν μέτρων ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου τακτικοῦ δικαστηρίου, τό ὁποῖο στίς παροῦσες περιπτώσεις ἦταν ὁ πρόεδρος τοῦ Arrondissementsrechtbank. Ἡ διαδικασία προσωρινῶν μέτρων γιά τήν ὁποία πρόκειται ρυθμίζεται ἀπό τά ἄρθρα 289-297 τοῦ «Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering» (κώδικας πολιτικῆς δικονομίας). Κατά τό ἄρθρο 292 τοῦ κώδικος αὐτοῦ, «οἱ προσωρινῶς ἐκτελεστές ἀποφάσεις δέν προδικάζουν τήν ἔκβαση τῆς κυρίας δίκης».

Αὐτό εἶναι τό ἔνδικο βοήθημα πού ἤσκησαν οἱ ἀναιρεσείουσες ἐν προκειμένω, ζητώντας, κατά τήν διαδικασία τῶν προσωρινῶν μέτρων, νά ἀπαγορευθεῖ στό ὁλλανδικό κράτος νά προβεῖ στήν ἀπέλασή τους, τουλάχιστον μέχρις ὅτου ἐκδοθεῖ ἀπόφαση σέ τελευταῖο βαθμό ἐπί τῶν αἰτήσεων ἐπανεξετάσεως καί μέχρις ὅτου τό Δικαστήριο ἀπαντήσει σέ ὁρισμένα προδικαστικά ἐρωτήματα.

Πρός ὑποστήριξη τῶν αἰτήσεων κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων, προεβλήθη ὅτι ἡ ἄρνηση χορηγήσεως ἀδείας παραμονῆς ἀντίκειται πρός τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος (ΕΕ εἰδ. ἔκδ. 05/001, σ. 33), καθώς ἐπίσης καί πρός τήν ἀπαγόρευση τῶν διακρίσεων τοῦ ἄρθρου 7 τῆς συνθήκης. Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 10, παράγραφος 1, τοῦ ἀνωτέρω κανονισμοῦ, ὁρισμένα μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐργαζομένου, μεταξύ τῶν ὁποίων καί οἱ ἀνιόντες τούς ὁποίους συντηρεῖ, «ἀνεξαρτήτως τῆς ἰθαγενείας τους, ἔχουν δικαίωμα ἐγκαταστάσεως μετά τοῦ ἐργαζομένου ὑπηκόου ἑνός κράτους μέλους, πού ἀπασχολεῖται στήν ἐπικράτεια ἄλλου κράτους μέλους».

Κατόπιν τῆς ἀπορρίψεως τῶν ἀνωτέρω αἰτήσεων ἀπό τό Arrondissementsrechtbank καί τήν ἐπικύρωση τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν ἀπό τό ἁρμόδιο Gerechtshof, οἱ ἀναιρεσείουσες ἤσκησαν ἀναίρεση ἐνώπιον τοῦ Hoge Raad, τό ὁποῖο, μέ ἀποφάσεις τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1982, ἀνέβαλε τήν ἐκδίκαση τῶν ὑποθέσεων καί ὑπέβαλε στό Δικαστήριο, κατ' ἐφαρμογή τοῦ ἄρθρου 177 τῆς συνθήκης, τά ἀκόλουθα ἐρωτήματα, πού εἶναι ταυτόσημα καί γιά τίς δύο ὑποθέσεις:

«1. Ὅταν στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων ἀνακύπτει, κατά τό στάδιο τῆς ἀναιρέσεως, ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 177, πρώτη παράγραφος τῆς συνθήκης περί ἱδρύσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, ὑποχρεοῦται τό Hoge Raad, δυνάμει τῆς τρίτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, νά ζητήσει ἀπό τό Δικαστήριο τήν ἔκδοση προδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη τό γεγονός ὅτι ἡ κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων ἐκδιδομένη ἀπόφαση τοῦ Hoge Raad δέν δεσμεύει τό δικαστήριο πού ἐπιλαμβάνεται μεταγενεστέρως τῆς ὑποθέσεως ἐπί τῆς οὐσίας; Στήν περίπτωση κατά τήν ὁποία δέν εἶναι δυνατό νά δοθεῖ κατά γενικό τρόπο καταφατική ἤ ἀρνητική ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό, ὑπό ποιές συνθῆκες πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ὑπάρχει τέτοια ὑποχρέωση;

2. Τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος, σέ συνδυασμό ἐνδεχομένως μέ ἄλλες διατάξεις τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, ἀπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή ἐπιτρέψει σέ ἕνα ἀπό τά ἀναφερόμενα στό ἄρθρο 10, παράγραφος 1, τοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ μέλη τῆς οἰκογενείας ἐργαζομένου, ἀπασχολουμένου στό ἔδαφός του, νά κατοικήσει μέ τόν ἐργαζόμενο αὐτό, ἄν

ὁ τελευταῖος ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ κράτους στό ὁποῖο ἀπασχολεῖται, τό δέ μέλος τῆς οἰκογενείας του ἄλλη ἰθαγένεια;»

2. Οἱ ἀποφάσεις περί παραπομπῆς ἐπρωτοκολλήθησαν στήν γραμματεία τοῦ Δικαστηρίου τήν 21η Ἰανουαρίου 1982.

Μέ διάταξη τῆς 17ης Φεβρουαρίου 1982, τό Δικαστήριο ἀπεφάσισε νά ἑνώσει καί νά συνεκδικάσει τίς παροῦσες ὑποθέσεις πρός διευκόλυνση τῆς διαδικασίας καί πρός ἔκδοση κοινῆς ἀποφάσεως.

Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Πρωτοκόλλου περί τοῦ Ὀργανισμοῦ τοῦ Δικαστηρίου τῆς ΕΟΚ, κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις ἡ ὁλλανδική κυβέρνηση, ἐκπροσωπουμένη ἀπό τόν F. Italianer, ἀντιπροσωπεύοντα τόν ὑπουργό ἐξωτερικῶν, ἡ 6ρετανική κυβέρνηση, ἐκπροσωπουμένη ἀπό τόν J. D. Howes, τοῦ Treasury Solicitor's Department, καί ἡ Ἐπιτροπή τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, ἐκπροσωπουμένη ἀπό τόν νομικό της σύμβουλο, J. Amphoux, ἐπικουρούμενο ἀπό τόν F. Herbert, δικηγόρο Βρυξελλῶν.

Οἱ ἀναιρεσείουσες στήν κυρία δίκη, Morson καί Jhanjan, ἠρκέσθησαν νά παραπέμψουν σέ ἕνα ἄρθρο τοῦ K. J. Mortelmans ὑπό τόν τίτλο «Omgekeerde Discriminatie in het Gemeenschapsrecht» («Οἱ δυσμενεῖς διακρίσεις κατ' ἀντίστροφη ἔννοια καί τό κοινοτικό δίκαιο» S.E.W. 1979, τεῦχος 10/11, σ. 654 ἐπ.), τό περιεχόμενο τοῦ ὁποίου ἐπικαλοῦνται.

Κατόπιν ἐκθέσεως τοῦ εἰσηγητοῦ δικαστοῦ καί μετ' ἀκρόαση τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέως, τό Δικαστήριο ἀπεφάσισε τήν ἔναρξη τῆς προφορικῆς διαδικασίας χωρίς προηγουμένη διεξαγωγή ἀποδείξεων.

II — Γραπτές παρατηρήσεις

Ἐπί τοῦ πρώτου ἐρωτήματος

1. Ἡ *ὁλλανδική* καί ἡ *6ρετανική κυβέρνηση* ἔχουν τήν γνώμη ὅτι στό πρῶτο ἐρώτημα προσήκει ἀρνητική ἀπάντηση. Παραπέμπουν σχετικῶς στήν ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου τῆς 24ης Μαΐου 1977 (*Hoffmann-La Roche* κατά *Centrafarm*, 107/76, Jurispr. σ. 957), στήν ὁποία τό Δικαστήριο ἀπεφάνθη ὅτι:

«τό ἄρθρο 177, τρίτη παράγραφος, τῆς συνθήκης ΕΟΚ πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι τά ἐθνικά δικαστήρια δέν ὑποχρεοῦνται νά ὑποβάλουν στό Δικαστήριο ἐρώτημα περί ἑρμηνείας ἤ περί κύρους κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅταν τό ζήτημα ἀνακύπτει στό πλαίσιο διαδικασίας ἀσφαλιστικῶν μέτρων ("*Einstweilige Verfügung*"), ἀκόμη καί ἄν ἡ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ στό πλαίσιο τῆς διαδικασίας αὐτῆς ἀπόφαση δέν ὑπόκειται σέ ἔνδικα μέσα, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι κάθε διάδικος δικαιοῦται νά κινήσει ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, κατά τήν ὁποία τό ζήτημα πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύναται νά ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.»

Ἡ *ὁλλανδική κυβέρνηση* ἐξηγεῖ ὅτι ἁρμόδιο γιά νά ἀποφανθεῖ ὡς πρός τό ἄν ὁ Staatssecretaris δύναται νά ἀπορρίψει μία αἴτηση περί χορηγήσεως ἀδείας παραμονῆς εἶναι, σέ τελευταῖο 6αθμό δικαιοδοσίας, τό Raad van State (Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας), ἐνῶ κατά τῆς μή ἀναγνωρίσεως ἀνασταλτικοῦ ἀποτελέσματος στήν αἴτηση περί ἐπανεξετάσεως δύναται νά ὑποβληθεῖ αἴτηση ἐκδικαζομένη κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Ἡ διαδικασία προσωρινῶν μέτρων («kort geding») ἀποτελεῖ μία ταχεία διαδικασία, ἀπηλλαγμένη τύπων. Τό κύριο χαρακτηριστικό της ἔγκειται στό ὅτι ἡ ἀπόφαση πού ἐκδίδεται κατ' αὐτήν ἀποτελεῖ προσωρινό μέτρο, στό ὅτι δηλαδή ἡ διαδικασία αὐτή δέν ἀποσκοπεῖ στήν ὁριστική ἐπίλυση τῆς διαφορᾶς.

Κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων τό δικαστήριο λαμβάνει συνήθως ὑπ' ὄψη τήν δυνατότητα τοῦ αἰτοῦντος νά προσβάλει τήν ἀπόφαση κατά τήν ἐκδίκαση τῆς κυρίας διαφορᾶς. Ἡ διαδικασία προσωρινῶν μέτρων, κατά τήν ὁποία προσβάλλεται ἡ μή ἀναγνώριση ἀνασταλτικοῦ ἀποτελέσματος σέ αἴτηση περί ἐπανεξετάσεως ἤ σέ προσφυγή ἀσκηθείσα ἐνώπιον τοῦ Raad van State, συνδέεται στενά μέ τήν ἔκβαση τῆς παραλλήλου καί ταυτοχρόνου διαδικασίας κατά τῆς ἀποφάσεως περί μή χορηγήσεως ἀδείας παραμονῆς. Ὡς ἐκ τούτου, μολονότι τυπικῶς πρέπει νά γίνεται διάκριση μεταξύ διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων καί διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, ἀπό οὐσιαστικῆς σκοπιᾶς οἱ διαδικασίες αὐτές εἶναι τόσο ἀλληλένδετες ὥστε, ἀπό ἀπόψεως ἑρμηνείας τοῦ ἐφαρμοστέου κοινοτικοῦ δικαίου, πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ἀποτελοῦν ἑνιαία δίκη.

Εἰδικότερα, τά ζητήματα κοινοτικοῦ δικαίου πού ἐπιλύονται πρόσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύνανται νά ἐπανεξετασθοῦν στό πλαίσιο τῆς διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας καί νά παραπεμφθοῦν στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177. Στό πλαίσιο αὐτό, τό Raad van State ὑποχρεοῦται νά ὑποβάλει προδικαστικό ἐρώτημα, ἄν ἀνακύπτουν ἀμφιβολίες ὡς πρός τήν ἑρμηνεία μιᾶς διατάξεως τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου.

Ἐν συμπεράσματι, ἡ ὁλλανδική κυβέρνηση ἔχει τήν γνώμη ὅτι στίς παροῦσες ὑποθέσεις τό δικαστήριο πού τίς ἐκδικάζει κατά τήν διαδικασία τῶν προσωρινῶν μέτρων σέ τελευταῖο βαθμό δικαιοδοσίας δέν ὑποχρεοῦται νά ὑποβάλει αἴτηση περί ἐκδόσεως προδικαστικῆς ἀποφάσεως, δεδομένου ὅτι τά ζητήματα ἑρμηνείας τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου θά ἀνακύψουν καί πάλι στό πλαίσιο τῆς διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας.

2. Ἡ *Ἐπιτροπή* εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἡ ἀπάντηση στό πρῶτο ἐρώτημα πρέπει νά καλύπτει, κατά τό δυνατό, ὅλες τίς περιπτώσεις, ὑπό τό φῶς τῆς ἀποφάσεως Hoffmann-La Roche κατά Centrafarm. Στήν ὑπόθεση ἐκείνη, τό Δικαστήριο ἐθεώρησε ὡς ἀποφασιστικῆς σημασίας τό «ἄν, εἴτε σέ κάθε περίπτωση εἴτε ἐφ' ὅσον τό ζητήσει ὁ ἠττηθείς διάδικος, μέλλει νά εἰσαχθεῖ τακτική διαδικασία ἐπί τῆς οὐσίας, ἐπιτρέπουσα τήν ἐπανεξέταση κάθε νομικοῦ ζητήματος πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία» (σκέψη 5).

Ἡ Ἐπιτροπή ἀναφέρει σχετικῶς ὅτι ὁ ὁλλανδικός νόμος περί ἀλλοδαπῶν προβλέπει δύο ἔνδικα βοηθήματα κατά τῆς ἀρνήσεως χορηγήσεως ἀδείας παραμονῆς, δηλαδή ἀφ' ἑνός μέν τήν αἴτηση περί ἐπανεξετάσεως, ἀφ' ἑτέρου δέ τήν προσφυγή ἐνώπιον διοικητικοῦ δικαστηρίου. Ἐν προκειμένῳ, ἐχρησιμοποιήθη τό πρῶτο ἀπό τά ἔνδικα αὐτά βοηθήματα.

Ἡ Ἐπιτροπή διευκρινίζει, ὡς πρός τό ἔνδικο αὐτό βοήθημα, ὅτι σέ περίπτωση ἀπορρίψεως τῶν αἰτήσεων ἐπανεξετάσεως, ὁ νόμος περί ἀλλοδαπῶν ἐπιτρέπει τήν ἄσκηση προσφυγῆς ἐνώπιον τοῦ Raad van State, ὑπό τήν προϋπόθεση πάντως ὅτι, ἄν ἡ ἀπόφαση πού ἐλήφθη εἶναι σύμφωνη μέ τήν γνώμη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀλλοδαπῶν, ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀλλοδαπός, πού δέν εἶναι προνομιοῦχος ὑπήκοος ἑνός κράτους μέλους, ἔχει τήν κυρία κατοικία του στίς Κάτω Χῶρες ἀπό ἑνός ἔτους πρό τῆς ἡμέρας λήψεως τῆς ἀποφάσεως. Ἄλλως, δέν παρέχεται καμμία δυνατότης προσφυγῆς. Στίς παροῦσες ὑποθέσεις, πληροῦνται οἱ προϋποθέσεις γιά νά ὑπάρχει ἡ δυνατότης προσφυγῆς ἐνώπιον τοῦ Raad van State.

Ἐν τούτοις, ὑπάρχει ὑποχρέωση προδικαστικῆς παραπομπῆς στήν περίπτωση πού ὁ ἐνδιαφερόμενος, ὁ ὁποῖος δέν εἶναι προνομιοῦχος ὑπήκοος ἑνός κράτους μέλους, δέν ἔχει τήν δυνατότητα νά ἀσκήσει τέτοια προσφυγή. Τό ἴδιο ἰσχύει κάι στήν περίπτωση πού ἡ διαδικασία προσωρινῶν μέτρων ἔχει ὡς ἀντικείμενο ἕνα δικαίωμα πού ἀναγνωρίζεται ἀπό τό κοινοτικό δίκαιο καί τό ὁποῖο θά ἐθίγετο ἀνεπανόρθωτα ἀπό τήν ἀπόρριψη τῆς αἰτήσεως κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων.

Τοῦτο συμβαίνει πχ. στήν περίπτωση τῆς ἀμέσου ἐκτελέσεως μιᾶς ἀποφάσεως ἀπελάσεως, πού κωλύει τήν ἄσκηση τοῦ δικαιώματος νά ἀσκηθεῖ ἡ προσφυγή πού προβλέπεται στά ἄρθρα 8 καί 9 τῆς ὁδηγίας 64/221 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 25ης Φεβρουαρίου 1964, περί τοῦ συντονισμοῦ τῶν εἰδικῶν μέτρων γιά τήν διακίνηση καί τήν διαμονή ἀλλοδαπῶν, τά ὁποῖα δικαιολογοῦνται ἀπό λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ἀσφαλείας ἤ δημοσίας ὑγείας (ΕΕ εἰδ. ἔκδ. 05/001, σ. 16).

Ἐν συμπεράσματι, ἡ Ἐπιτροπή προτείνει τήν ἀκόλουθη ἀπάντηση στό πρῶτο ἐρώτημα:

«Τό ἄρθρο 177, τρίτη παράγραφος, τῆς συνθήκης ΕΟΚ πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι ἕνα ἐθνικό δικαστήριο, τοῦ ὁποίου οἱ ἀποφάσεις δέν ὑπόκεινται σέ ἔνδικα μέσα δυνάμει τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου, δέν ὑποχρεοῦται ἐν τούτοις νά παραπέμψει στό Δικαστήριο ἕνα ζήτημα πού ἀφορᾶ τήν ἑρμηνεία ἤ τό κύρος τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅταν τό ζήτημα αὐτό ἀνέκυψε στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι διαπιστώνεται ἡ δυνατότης κάθε διαδίκου νά ἀσκήσει ἔνδικο βοήθημα ἐπί τῆς οὐσίας ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, κατά τήν ὁποία τό ζήτημα πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύναται νά ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.»

Ἐπί τοῦ δευτέρου ἐρωτήματος

1. Ἡ *ὁλλανδική* καί ἡ *βρετανική κυβέρνηση* ὑποστηρίζουν ὅτι τό κοινοτικό δίκαιο δέν ἀναγνωρίζει σέ περιπτώσεις ὅπως οἱ ἐξεταζόμενες κανένα δικαίωμα εἰσόδου ἤ διαμονῆς στήν ὁλλανδική ἐπικράτεια.

Κατά τήν *ὁλλανδική κυβέρνηση,* δέν ἀντίκειται πρός τό ἄρθρο 49 τῆς συνθήκης ἡ ὕπαρξη διαφορῶν μεταξύ τῶν ἐθνικῶν νομοθεσιῶν περί τῆς εἰσόδου καί τῆς διαμονῆς τῶν ἀλλοδαπῶν. Οἱ διαφορές αὐτές πρέπει νά καταργηθοῦν, μέσω ὁδηγίας ἤ κανονισμοῦ, ἡ νομική δέ βάση γιά τήν κατάργηση αὐτή εἶναι τά ἄρθρα 100 καί ἐνδεχομένως 235 τῆς συνθήκης. Καθ' ὅσον χρόνο δέν ἔχουν ληφθεῖ μέτρα ἐναρμονίσεως, τά κράτη μέλη εἶναι κατ' ἀρχήν ἐλεύθερα νά θεσπίζουν ἰδία νομοθεσία περί ἀλλοδαπῶν, ὑπό τήν ἐπιφύλαξη τῶν κατωτέρω ἐξαιρέσεων:

Οἱ ὑπήκοοι τῶν κρατῶν μελῶν πού διακινοῦνται ὡς ἐργαζόμενοι στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος, προκειμένου νά κάνουν χρήση τοῦ δικαιώματός τους νά ἀσκοῦν οἰκονομικές δραστηριότητες σέ ἄλλη χώρα τῆς Κοινότητος, ὑπόκεινται σέ εἰδικές κοινοτικές διατάξεις πού ὑπερισχύουν τῶν γενικῶν διατάξεων τῆς ἐθνικῆς νομοθεσίας περί ἀλλοδαπῶν. Τό πεδίο ἐφαρμογῆς τῶν κοινοτικῶν αὐτῶν διατάξεων περιορίζεται, πάντως, στούς ὑπηκόους τῶν κρατῶν μελῶν πού ἐργάζονται ὡς μισθωτοί ἤ ἀπασχολοῦνται αὐτοτελῶς καί διακινοῦνται πρός τοῦτο ἀπό ἕνα κράτος μέλος πρός ἄλλο. Ἐφ' ὅσον δέν ὑπάρχει διέλευση συνόρων ἐντός τῆς Κοινότητος, παραμένουν πλήρως ἐφαρμοστέες οἱ ἐθνικές διατάξεις περί εἰσόδου καί διαμονῆς ἀλλοδαπῶν. Ὑπό τίς συνθῆκες αὐτές, οἱ διαφορές πού τυχόν ὑφίστανται στήν ἔννομη κατάσταση τῶν ὑπηκόων διαφόρων κρατῶν μελῶν δέν δύνανται νά θεωρηθοῦν ὡς δυσμενεῖς διακρίσεις ἤ «ὡς δυσμενεῖς διακρίσεις κατ' ἀντίστροφη ἔννοια».

Ἡ ὁλλανδική κυβέρνηση προσθέτει ὅτι τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 ἀφορᾶ μόνο τήν ἐγκατάσταση σέ ἕνα κράτος μέλος ἄλλο ἀπό ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τήν ἰθαγένεια ἔχει ὁ ἐργαζόμενος. Ἡ εὐνοϊκότερη ἔννομη κατάσταση τῶν ὑπηκόων τῶν ἄλλων κρατῶν μελῶν εἶναι συνέπειά τοῦ γεγονότος ὅτι μετακινοῦνται ἀπό ἕνα κράτος μέλος τῆς Κοινότητος πρός ἕνα

ἄλλο. Ἡ ἔλλειψη μετακινήσεως διακρίνει τίς παροῦσες ὑποθέσεις ἀπό τίς ὑποθέσεις Knoors (ἀπόφαση τῆς 7ης Φεβρουαρίου 1979, 115/78, Jurispr. σ. 399) καί Broekmeulen (ἀπόφαση τῆς 6ης Ὀκτωβρίου 1981, 246/80, Συλλογή, σ. 2311), οἱ ὁποῖες ἀφοροῦσαν κοινοτικούς ὑπηκόους πού συνεκέντρωναν τίς προϋποθέσεις ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου.

Ἡ *βρετανική κυβέρνηση* ὑπογραμμίζει ὅτι οἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 48 ἐπ. τῆς συνθήκης καί τῶν κανονισμῶν πού ἐθεσπίσθησαν γιά τήν ἐφαρμογή τους ἔχουν ὡς μόνο σκοπό νά ἐνθαρρύνουν καί νά διευκολύνουν τήν κυκλοφορία τῶν ἐργαζομένων μεταξύ τῶν κρατῶν μελῶν τῆς Κοινότητος. Εἰδικότερα, ὁ κανονισμός 1612/68 ἔχει ὡς σκοπό νά ἐξασφαλίσει ὅτι τά πρόσωπα πού ἔχουν ἀσκήσει τό δικαίωμα νά ἀρχίσουν νά ἐργάζονται ὡς μισθωτοί στό ἔδαφος ἄλλου κράτους μέλους εὑρίσκονται στήν ἴδια ἔννομη κατάσταση μέ τούς ὑπηκόους τοῦ κράτους μέλους στό ὁποῖο εἶναι ἐγκατεστημένοι. Τοῦτο συνάγεται ἰδίως ἀπό τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ, τό ὁποῖο παρέχει σέ ὁρισμένα μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐργαζομένου τό «δικαίωμα ἐγκαταστάσεως μετά τοῦ ἐργαζομένου ὑπηκόου ἑνός κράτους μέλους πού ἀπασχολεῖται στήν ἐπικράτεια ἄλλου κράτους μέλους».

Ἡ ρύθμιση αὐτή ἐκκινεῖ ἀπό τήν σκέψη ὅτι ὁ ἐργαζόμενος δέν θά δυνηθεῖ νά ἀσκήσει τό δικαίωμα ἐλεύθερης κυκλοφορίας πού τοῦ ἀναγνωρίζεται, ἄν ἡ οἰκογένειά του δέν δύναται νά ἔλθει καί νά κατοικήσει μαζί του. Ἀπεναντίας, ἄν ὁ ἐργαζόμενος παραμένει στό κράτος τῆς ἰθαγενείας του, ἡ κατάσταση αὐτή δέν ἐμπίπτει στό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου.

Ἡ βρετανική κυβέρνηση προσθέτει ὅτι τό ἄρθρο 7 τῆς συνθήκης δέν ἐνδιαφέρει ἐν προκειμένῳ, δεδομένου ὅτι τό ἀντικείμενο τῶν ὑπό κρίση ὑποθέσεων δέν ἐμπίπτει στό πεδίο ἐφαρμογῆς τῆς συνθήκης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ κατάσταση ἑνός ὁλλανδοῦ ὑπηκόου πού ἐργάζεται στίς Κάτω Χῶρες δέν δύναται νά συγκριθεῖ μέ τήν κατάσταση τοῦ ὑπηκόου ἑνός κράτους μέλους ὁ ὁποῖος ἤσκησε τό δικαίωμα ἐλεύθερης κυκλοφορίας πού ἀναγνωρίζεται ἀπό τήν συνθήκη. Γιά τόν ἴδιο αὐτό λόγο, οἱ ἀναιρεσείουσες δέν δύνανται νά ἐπικαλεσθοῦν τήν ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου στήν ὑπόθεση Knoors, ἡ ὁποία, ἀντιθέτως πρός τήν παροῦσα ὑπόθεση, ἐντάσσεται στό πλαίσιο τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας καί τῆς ἐλευθερίας ἐγκαταστάσεως.

2. Ἡ *Ἐπιτροπή* ἐξετάζει κατά πρῶτο λόγο τό ζήτημα τῶν δυσμενῶν διακρίσεων «κατ' ἀντίστροφη ἔννοια». Ἡ νομολογία τοῦ Δικαστηρίου ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ στηρίζεται κατά τήν Ἐπιτροπή στίς ἀκόλουθες ἀρχές:

α) Ἡ ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν προσώπων, πού θεωρεῖται ὡς θεμελιώδες στοιχεῖο τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, δέν δύναται νά πραγματωθεῖ πλήρως, ἄν ἕνα κράτος μέλος δύναται νά μή ἐφαρμόζει τίς διατάξεις τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου στούς ὑπηκόους οἱ ὁποῖοι ἔκαναν χρήση τῶν δυνατοτήτων πού ὑφίστανται στόν τομέα τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας.

6) Ἕνα κράτος μέλος δύναται πάντως θεμιτῶς νά παρεμποδίσει τήν ἀπόπειρα, ἐκ μέρους τῶν ὑποηκόων του, νά κάνουν κατάχρηση τῶν δυνατοτήτων αὐτῶν γιά νά ἀποφύγουν νά ἐφαρμοσθεῖ σ' αὐτούς ἡ ἐθνική νομοθεσία.

γ) Ἡ ὕπαρξη καί ὁ βαθμός μιᾶς ἐνδεχομένης διακρίσεως δέν δύνανται νά διαπιστωθοῦν ἐντός τοῦ πεδίου ἐφαρμογῆς τῶν εἰδικῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης παρά μόνο κατά τό μέτρο πού τά ἄρθρα αὐτά συγκεκριμενοποιοῦν τήν γενική ἀπαγόρευση τοῦ ἄρθρου 7 τῆς συνθήκης.

δ) Οἱ κοινοτικές διατάξεις δέν ἐφαρμόζονται πάντως σέ καταστάσεις καθαρῶς ἐσωτερικές στά κράτη μέλη. Δέν ἐφαρμόζονται ἐπίσης ὅταν δέν ὑφίσταται κανένας δεσμός μέ καταστάσεις διεπόμενες ἀπό τό κοινοτικό δίκαιο.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν, ἡ Ἐπιτροπή ἔχει τήν γνώμη ὅτι ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 10, παράγραφος 1 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 πρέπει νά ἔχει ἐφαρμογή στούς ἐργαζομένους, εἴτε αὐτοί εἶναι ὑπήκοοι ἄλλου κράτους μέλους εἴτε ὑπήκοοι τοῦ κράτους γιά τό ὁποῖο πρόκειται. Συνεπῶς, ἕνα κράτος μέλος δέν δύναται νά ἀρνηθεῖ νά χορηγήσει στά μέλη τῆς οἰκογενείας ἑνός ἐργαζομένου, ὁ ὁποῖος ἀπασχολεῖται ὡς μισθωτός στό ἔδαφός του, τήν ἄδεια νά εἰσέλθουν στό ἔδαφός του γιά νά ἐγκατασταθοῦν μέ τόν ἐν λόγω ἐργαζόμενο, ἀκόμη καί ἄν ὁ ἐργαζόμενος ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ κράτους στό ἔδαφος τοῦ ὁποίου ἐργάζεται, ἐνῶ τό μέλος τῆς οἰκογενείας του, γιά τό ὁποῖο πρόκειται, ἔχει ἄλλη ἰθαγένεια.

Ἐν τούτοις, τήν ἄποψη αὐτή πρέπει νά συνοδεύει ἡ διευκρίνηση ὅτι ἡ ἀπαγόρευση τῶν διακρίσεων ἔχει ἐφαρμογή μόνο στό καθ' ὕλη καί στό προσωπικό πεδίο ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν προσώπων, ὅπως ὁρίζεται στό ἄρθρο 48 τῆς συνθήκης. Ἡ διάταξη αὐτή ἀφορᾶ μόνο τούς ἐργαζομένους πού διακινοῦνται ἀπό ἕνα κράτος μέλος πρός ἕνα ἄλλο γιά ἐπαγγελματικούς λόγους. Ἡ διάκριση πού γίνεται μέ κριτήριο τήν «διακίνηση» τοῦ ἐργαζομένου δύναται ἀναμφιβόλως νά συνεπάγεται μία στρέβλωση, δεδομένου ὅτι ὁ ὁλλανδός ὑπήκοος πού ἀπασχολεῖται ὡς μισθωτός σέ ἄλλο κράτος μέλος δύναται νά φέρει τήν οἰκογένειά του νά κατοικήσει μαζί του καί κατόπιν νά ἐπιστρέψει μαζί της στίς Κάτω Χῶρες γιά νά ἀναζητήσει ἤ νά ἀναλάβει ἐργασία. Πάντως, τά ἀνακύπτοντα κατά τόν τρόπο αὐτά προβλήματα δύνανται νά ἐπιλυθοῦν μόνο στό πλαίσιο ἑνός γενικευμένου δικαιώματος διαμονῆς, συνδεομένου πρός τήν ἰδιότητα τοῦ ὑπηκόου τῆς ΕΟΚ.

Ἐν συμπεράσματι, ἑπομένως, ἡ Ἐπιτροπή προτείνει τήν ἀκόλουθη ἀπάντηση στό δεύτερο ἐρώτημα:

«Τό ἄρθρο 10, παράγραφος 1 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 ἀπαγορεύει στά κράτη μέλη νά μή ἐπιτρέπουν στά μέλη τῆς οἰκογενείας, κατά τήν ἔννοια τῆς διατάξεως αὐτῆς, ἑνός ἐργαζομένου, ὑπηκόου ἑνός κράτους μέλους, ἔστω καί ἄν ὁ ἐργαζόμενος αὐτός ἔχει τήν ὑπηκοότητα τοῦ κράτους μέλους στό ὁποῖο ἐργάζεται, νά ἐγκατασταθοῦν μέ τόν ἐργαζόμενο ὑπό τίς προϋποθέσεις τῆς διατάξεως αὐτῆς.

Ἡ διάταξη αὐτή δέν ἔχει πάντως ἐφαρμογή σέ καθαρῶς ἐσωτερικές καταστάσεις, ὅπως ἡ περίπτωση κατά τήν ὁποία ὁ ἐργαζόμενος γιά τόν ὁποῖο πρόκειται διήνυσε ὁλόκληρη τήν ἐπαγγελματική του σταδιοδρομία στό ἐν λόγω κράτος μέλος.»

III — Προφορική διαδικασία

Κατά τήν συνεδρίαση τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1982 ἀνέπτυξαν προφορικῶς τίς παρατηρήσεις τους καί ἀπήντησαν στά ἐρωτήματα πού εἶχε ὑποβάλει τό Δικαστήριο οἱ ἀναιρεσείουσες στήν κυρία δίκη Morson καί Jhanjan, ἐκπροσωπούμενες ἀπό τόν B. R. Angad-Gaur, δικηγόρο Χάγης, ἡ ὁλλανδική κυβέρνηση, ἐκπροσωπουμένη ἀπό τόν J. W. de Zwaan, ἐπικουρούμενο ἀπό τόν ἐμπειρογνώμονα L. A. Geelhoed, καί ἡ Ἐπιτροπή τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, ἐκπροσωρουμένη ἀπό τόν J. Amphoux, ἐπικουρούμενο ἀπό τόν F. Herbert, δικηγόρο Βρυξελλῶν.

Ὁ γενικός εἰσαγγελεύς ἀνέπτυξε τίς προτάσεις του κατά τήν συνεδρίαση τῆς 6ης Ὀκτωβρίου 1982.

Σκεπτικό

1 Μέ ἀποφάσεις τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1982, πού περιῆλθαν στό Δικαστήριο τήν 21η Ἰανουαρίου 1982, τό Hoge Raad der Nederlanden ὑπέβαλε, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177 τῆς συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ἐρωτήματα, ταυτόσημα στίς δύο συνεκδικαζόμενες ὑποθέσεις, ὡς πρός τήν ἑρμηνεία ἀφ' ἑνός μέν τοῦ ἄρθρου 177, παράγραφος 3 τῆς συνθήκης, ἀφ' ἑτέρου δέ τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος (ΕΕ εἰδ. ἔκδ. 05/001, σ. 33).

2 Οἱ ἀναιρεσείουσες στίς κύριες δίκες, Morson καί Jhanjan, ὑπήκοοι Σουρινάμ, ἐζήτησαν ἄδεια παραμονῆς στίς Κάτω Χῶρες, προκειμένου νά κατοικήσουν ἡ μέν πρώτη μέ τήν θυγατέρα της, ἡ δέ δεύτερη μέ τόν υἱό της, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὁλλανδική ἰθαγένεια καί ἀνέλαβαν νά τίς συντηρήσουν. Ὅπως προκύπτει ἀπό τόν φάκελο, οἱ τελευταῖοι ἐργάζονται ὡς μισθωτοί στίς Κάτω Χῶρες, δέν ἦσαν ὅμως ποτέ μισθωτοί σέ ἄλλο κράτος μέλος. Κατόπιν τῆς ἀπορρίψεως τῶν αἰτήσεών τους ἀπό τόν Staatssecretaris van Justitie [ὑφυπουργό δικαιοσύνης], οἱ Morson καί Jhanjan ὑπέβαλαν στόν ἴδιο ὑφυπουργό αἰτήσεις ἐπανεξετάσεως.

3 Δυνάμει τῆς ὁλλανδικῆς νομοθεσίας περί ἀλλοδαπῶν, οἱ ἐν λόγω αἰτήσεις περί ἐπανεξετάσεως, κατά γενικό κανόνα, ἀναστέλλουν τήν ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς ἀπελάσεως. Ἐν τούτοις, ὁ Staatssecretaris van Justitie δύναται νά μή τούς ἀναγνωρίσει ἀνασταλτικό ἀποτέλεσμα, στήν περίπτωση ὅμως αὐτή δύναται νά ὑποβληθεῖ αἴτηση κατά τήν διαδικασία τῶν προσωρινῶν μέτρων ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Ἡ ἐν λόγω διαδικασία προσωρινῶν μέτρων διέπεται ἀπό τά ἄρθρα 289-297 τοῦ «Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering» (ὁλλανδικοῦ κώδικος πολιτικῆς δικονομίας). Τό ἄρθρο 292 τοῦ κώδικος αὐτοῦ ὁρίζει ὅτι «οἱ προσωρινῶς ἐκτελεστές ἀποφάσεις δέν προδικάζουν τήν ἔκβαση τῆς κυρίας δίκης».

4 Ἐν προκειμένω, οἱ ἀναιρεσείουσες στίς κύριες δίκες ἐζήτησαν κατά τήν διαδικασία τῶν προσωρινῶν μέτρων νά ἀπαγορευθεῖ στό ὁλλανδικό κράτος νά προβεῖ στήν ἀπέλασή τους, τουλάχιστον μέχρις ὅτου ἐκδοθεῖ ἀπόφαση σέ τελευταῖο βαθμό ἐπί τῶν αἰτήσεών τους περί ἐπανεξετάσεως. Πρός τοῦτο, ἐπεκαλέσθησαν τό ἄρθρο 10, παράγραφος 1 τοῦ προαναφερθέντος κανονισμοῦ 1612/68, τό ὁποῖο ἀπονέμει σέ ὁρισμένα μέλη τῆς οἰκογενείας, μεταξύ τῶν ὁποίων καί οἱ συντηρούμενοι ἀνιόντες ἐργαζομένου ὑπηκόου ἑνός κράτους

μέλους πού ἀπασχολεῖται στήν ἐπικράτεια ἄλλου κράτους μέλους, τό δικαίωμα νά κατοικήσουν μέ τόν ἐργαζόμενο αὐτό. Ἐπεκαλέσθησαν ἐπίσης τήν ἀπαγόρευση τῶν διακρίσεων πού διατυπώνεται στά ἄρθρα 7 καί 48 τῆς συνθήκης.

5 Κρίνοντας ὅτι ἡ ἀπόφασή του ἐξηρτᾶτο ἀπό τήν ἑρμηνεία διατάξεων τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, τό Hoge Raad, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἠσκήθησαν ἀναιρέσεις στό πλαίσιο τῆς διαδικασίας τῶν προσωρινῶν μέτρων, ὑπέβαλε τά ἀκόλουθα προδικαστικά ἐρωτήματα:

«1. Ὅταν στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων ἀνακύπτει, κατά τό στάδιο τῆς ἀναιρέσεως, ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 177, πρώτη παράγραφος, τῆς συνθήκης περί ἱδρύσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, ὑποχρεοῦται τό Hoge Raad, δυνάμει τῆς τρίτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, νά ζητήσει ἀπό τό Δικαστήριο τήν ἔκδοση προδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη τό γεγονός ὅτι ἡ κατά τήν διαδικασία προσωρινῶν μέτρων ἐκδιδομένη ἀπόφαση τοῦ Hoge Raad δέν δεσμεύει τό δικαστήριο πού ἐπιλαμβάνεται μεταγενεστέρως τῆς ὑποθέσεως ἐπί τῆς οὐσίας; Στήν περίπτωση κατά τήν ὁποία δέν εἶναι δυνατό νά δοθεῖ κατά γενικό τρόπο καταφατική ἤ ἀρνητική ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό, ὑπό ποιές συνθῆκες πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ὑπάρχει τέτοια ὑποχρέωση;

2. Τό ἄρθρο 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος, σέ συνδυασμό ἐνδεχομένως μέ ἄλλες διατάξεις τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, ἀπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή ἐπιτρέψει σέ ἕνα ἀπό τά ἀναφερόμενα στό ἄρθρο 10, παράγραφος 1, τοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐργαζομένου, ἀπασχολουμένου στό ἔδαφός του, νά κατοικήσει μέ τόν ἐργαζόμενο αὐτό, ἄν ὁ τελευταῖος ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ κράτους στό ὁποῖο ἀπασχολεῖται, τό δέ μέλος τῆς οἰκογενείας του ἄλλη ἰθαγένεια;»

Ἐπί τοῦ πρώτου ἐρωτήματος

6 Μέ τό πρῶτο ἐρώτημα ἐρωτᾶται κατ' οὐσία ἄν τό ἄρθρο 177, τρίτη παράγραφος τῆς συνθήκης πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι δικαστήριο κράτους μέλους, οἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου δέν ὑπόκεινται σέ ἔνδικα μέσα τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, ὀφείλει νά παραπέμψει στό Δικαστήριο ἕνα ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τῆς πρώτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅταν τό ζήτημα ἀνακύπτει στό πλαίσιο μιᾶς διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων, ἡ δέ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ

ἀπόφαση δέν δεσμεύει τό δικαστήριο πού θά ἐπιληφθεῖ μεταγενεστέρως τῆς ὑποθέσεως ἐπί τῆς οὐσίας, ἔστω καί ἄν τό δικαστήριο αὐτό ἀνήκει σέ ἄλλη δικαιοδοσία.

7 Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177, δεύτερη παράγραφος, δικαστήριο κράτους μέλους, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἀνακύπτει ζήτημα ἑρμηνείας ἤ κύρους κατά τήν ἔννοια τῆς πρώτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, δύναται νά ζητήσει ἀπό τό Δικαστήριο νά ἀποφανθεῖ προδικαστικῶς ἐπί τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ἄν κρίνει ὅτι μία ἀπόφαση ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἔκδοση τῆς δικῆς του ἀποφάσεως. Δυνάμει ὅμως τοῦ ἄρθρου 177, τρίτη παράγραφος, ἄν τέτοιο ζήτημα ἀνακύπτει ἐνώπιον ἐθνικοῦ δικαστηρίου, οἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου δέν ὑπόκεινται σέ ἔνδικα μέσα τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, τό δικαστήριο αὐτό ὀφείλει νά παραπέμψει τό ζήτημα στό Δικαστήριο.

8 Ὅπως ἤδη ἐδέχθη τό Δικαστήριο στήν ἀπόφαση τῆς 24ης Μαΐου 1977 Hoffmann-La Roche, 107/76, Jurispr. σ. 957), σκοπός τοῦ ἄρθρου 177 εἶναι νά ἐξασφαλισθεῖ ἡ ὁμοιόμορφη σέ ὅλα τά κράτη μέλη ἑρμηνεία καί ἐφαρμογή τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου. Ὑπό τό πρίσμα αὐτό, ἡ τρίτη παράγραφός του ἔχει ἰδίως ὡς σκοπό νά ἀποφευχθεῖ ἡ δημιουργία, σέ οἱοδήποτε κράτος μέλος, μιᾶς ἐθνικῆς νομολογίας πού δέν εἶναι σύμφωνη μέ τούς κανόνες τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου. Στό πλαίσιο συνοπτικῶν καί ἐπειγουσῶν διαδικασιῶν, ὅπως οἱ προκείμενες, οἱ ἀπαιτήσεις πού ἀπορρέουν ἀπό τόν σκοπό αὐτό γίνονται σεβαστές, ἄν δύναται νά κινηθεῖ, εἴτε σέ κάθε περίπτωση εἴτε ἐφ' ὅσον τό ζητήσει ὁ ἠττηθείς διάδικος, τακτική διαδικασία ἐπί τῆς οὐσίας, ἐπιτρέπουσα τήν ἐπανεξέταση κάθε ζητήματος κοινοτικοῦ δικαίου πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία.

9 Κατά συνέπεια, ὁ εἰδικός σκοπός τοῦ ἄρθρου 177, τρίτη παράγραφος, διασφαλίζεται, ὅταν ἡ ὑποχρέωση παραπομπῆς προδικαστικῶν ἐρωτημάτων στό Δικαστήριο τηρεῖται στό πλαίσιο τῆς διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, ἔστω καί ἄν ἡ διαδικασία αὐτή διεξάγεται ἐνώπιον δικαστηρίων διαφορετικῆς δικαιοδοσίας ἀπό ὅ,τι ἡ διαδικασία προσωρινῶν μέτρων, ἐφ' ὅσον δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177 ὑφίσταται ἡ δυνατότης παραπομπῆς στό Δικαστήριο τῶν ἀνακυπτόντων ζητημάτων κοινοτικοῦ δικαίου.

10 Στό πρῶτο ἐρώτημα πού ὑπέβαλε τό Hoge Raad προσήκει, ἐπομένως, ἡ ἀπάντηση ὅτι τό ἄρθρο 177 τρίτη παράγραφος τῆς συνθήκης πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό

τήν ἔννοια ὅτι δικαστήριο κράτους μέλους, οἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου δέν ὑπόκεινται σέ ἔνδικα μέσα τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, δέν ὑποχρεοῦται νά παραπέμψει στό Δικαστήριο ἕνα ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τῆς πρώτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅταν τό ζήτημα ἀνακύπτει στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων, ἡ δέ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ ἀπόφαση δέν δεσμεύει τό δικαστήριο πού θά ἐπιληφθεῖ μεταγενεστέρως τῆς ὑποθέσεως ἐπί τῆς οὐσίας, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι κάθε διάδικος δικαιοῦται νά κινήσει ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση, ἔστω καί ἐνώπιον δικαστηρίων διαφορετικῆς δικαιοδοσίας, μιᾶς διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, κατά τήν ὁποία κάθε ζήτημα κοινοτικοῦ δικαίου πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύναται νά ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.

Ἐπί τοῦ δευτέρου ἐρωτήματος

11 Μέ τό δεύτερο ἐρώτημα ἐρωτᾶται κατ' οὐσία ἄν, καί ἐπί καταφατικῆς ἀπαντήσεως ὑπό ποιές συνθῆκες, τό κοινοτικό δίκαιο ἀπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή ἐπιτρέψει τήν εἴσοδο ἤ τήν παραμονή στό ἔδαφός του ἑνός μέλους τῆς οἰκογενείας, κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ προαναφερθέντος κανονισμοῦ 1612/68, ἐργαζομένου πού ἀπασχολεῖται στό ἔδαφος τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος αὐτός ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ ἐν λόγω κράτους, τό δέ μέλος τῆς οἰκογενείας του τήν ἰθαγένεια τρίτης χώρας.

12 Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 48 τῆς συνθήκης, ἡ ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος συνεπάγεται τήν κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ἰθαγενείας μεταξύ τῶν ἐργαζομένων τῶν κρατῶν μελῶν. Κατά τό ἄρθρο 10 τοῦ προαναφερθέντος κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος, ὁρισμένα μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐργαζομένου, τά ὁποῖα προσδιορίζονται στό ἄρθρο αὐτό καί στά ὁποῖα περιλαμβάνονται οἱ ἀνιόντες τούς ὁποίους συντηρεῖ ὁ ἐργαζόμενος «ἀνεξαρτήτως τῆς ἰθαγενείας τους, ἔχουν δικαίωμα ἐγκαταστάσεως μετά τοῦ ἐργαζομένου ὑπηκόου ἑνός κράτους μέλους, πού ἀπασχολεῖται στήν ἐπικράτεια ἄλλου κράτους μέλους».

13 Δεδομένου ὅτι τό γράμμα τοῦ προαναφερθέντος κανονισμοῦ δέν καλύπτει τά συντηρούμενα μέλη τῆς οἰκογενείας ἑνός ἐργαζομένου, ὑπηκόου τοῦ κράτους μέλους στό ἔδαφος τοῦ ὁποίου ἐργάζεται, ἡ ἀπάντηση στό προδικαστικό

ἐρώτημα ἐξαρτᾶται ἀπό τό ἄν, ὑπό τό φῶς τῶν συμφραζομένων τοῦ κανονισμοῦ καί τῆς θέσεώς του στό σύνολο τοῦ συστήματος τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, δύναται νά συναχθεῖ ὑπέρ αὐτῶν δικαίωμα εἰσόδου καί παραμονῆς.

14 Ὡς πρός τό σημεῖο αὐτό, οἱ ἀναιρεσείουσες στίς κύριες δίκες ἐπικαλοῦνται τήν ἀρχή τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν διακρίσεων λόγω ἰθαγενείας, ἀρχή ἡ ὁποία, διατυπουμένη κατά γενικό τρόπο στό ἄρθρο 7 τῆς συνθήκης, εὑρίσκει εἰδικότερη ἔκφραση στό ἄρθρο 48 τῆς συνθήκης.

15 Εἶναι, ἐν τούτοις, προφανές ὅτι ἐπίκληση τῶν ἐν λόγω διατάξεων δύναται νά γίνει μόνο κατά τό μέτρο κατά τό ὁποῖο ἡ ἐξεταζομένη κατάσταση ἐμπίπτει στό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου, εἰδικότερα δέ ἐν προκειμένω στήν σφαίρα τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος. Τό συμπέρασμα αὐτό ὄχι μόνο συνάγεται ἀπό τήν διατύπωση τῶν ἐν λόγω ἄρθρων, ἀλλά εἶναι σύμφωνο καί πρός τόν σκοπό τους, πού εἶναι ἡ συμβολή στήν ἐξάλειψη ὅλων τῶν ἐμποδίων στά ὁποῖα προσκόπτει ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς κοινῆς ἀγορᾶς, ἐντός τῆς ὁποίας οἱ ὑπήκοοι τῶν κρατῶν μελῶν ἔχουν τήν δυνατότητα νά μετακινοῦνται ἐλευθέρως στό ἔδαφος τῶν κρατῶν μελῶν γιά τήν ἄσκηση τῶν οἰκονομικῶν τους δραστηριοτήτων.

16 Ἑπομένως, οἱ σχετικές μέ τήν ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν ἐργαζομένων διατάξεις τῆς συνθήκης καί ἡ κανονιστική ρύθμιση πού ἐθεσπίσθη γιά τήν ἐκτέλεσή τους δέν ἐφαρμόζονται σέ καταστάσεις πού δέν ἔχουν κανένα συνδετικό στοιχεῖο μέ οἱαδήποτε ἀπό τίς καταστάσεις πού προβλέπει τό κοινοτικό δίκαιο.

17 Τοῦτο ἀσφαλῶς συμβαίνει στήν περίπτωση ἐργαζομένων πού δέν ἔχουν ποτέ ἀσκήσει τό δικαίωμα ἐλεύθερης κυκλοφορίας στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος.

18 Στό δεύτερο ἐρώτημα πού ὑπέβαλε τό Hoge Raad προσήκει συνεπῶς ἡ ἀπάντηση ὅτι τό κοινοτικό δίκαιο δέν ἀπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή ἐπιτρέψει τήν εἴσοδο ἤ τήν παραμονή στό ἔδαφός του ἑνός μέλους τῆς οἰκογενείας — κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1968, περί τῆς ἐλεύθερης κυκλοφορίας τῶν ἐργαζομένων στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος — ἐργαζομένου, ἀπασχολουμένου στό ἔδαφος τοῦ κράτους

αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἤσκησε ποτέ τό δικαίωμα ἐλεύθερης κυκλοφορίας στό ἐσωτερικό τῆς Κοινότητος, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος αὐτός ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ ἐν λόγω κράτους, τό δέ μέλος τῆς οἰκογενείας του τήν ἰθαγένεια τρίτης χώρας.

'Επί τῶν δικαστικῶν ἐξόδων

19 Τά ἔξοδα στά ὁποῖα ὑπεβλήθησαν ἡ ὁλλανδική καί ἡ βρετανική κυβέρνηση, καθώς καί ἡ 'Επιτροπή, πού κατέθεσαν παρατηρήσεις στό Δικαστήριο, δέν ἀποδίδονται. Δεδομένου ὅτι ἡ παρούσα διαδικασία ἔχει, ὡς πρός τούς διαδίκους στίς κύριες δίκες, τόν χαρακτήρα παρεμπίπτοντος πού ἀνέκυψε ἐνώπιον τοῦ ἐθνικοῦ δικαστηρίου, σ' αὐτό ἐναπόκειται νά ἀποφανθεῖ ἐπί τῶν δικαστικῶν ἐξόδων.

Διά ταῦτα

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

κρίνοντας ἐπί τῶν ἐρωτημάτων πού τοῦ ὑπέβαλε τό Hoge Raad der Nederlanden, μέ ἀποφάσεις τῆς 15ης 'Ιανουαρίου 1982, ἀποφαίνεται:

1) Τό ἄρθρο 177, τρίτη παράγραφος, τῆς συνθήκης πρέπει νά ἑρμηνευθεῖ ὑπό τήν ἔννοια ὅτι τό δικαστήριο κράτους μέλους, οἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου δέν ὑπόκεινται σέ ἔνδικα μέσα τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, δέν ὑποχρεοῦται νά παραπέμψει στό Δικαστήριο ἕνα ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τῆς πρώτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅταν τό ζήτημα ἀνακύπτει στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων, ἡ δέ μέλλουσα νά ἐκδοθεῖ ἀπόφαση δέν δεσμεύει τό δικαστήριο πού θά ἐπιληφθεῖ μεταγενεστέρως τῆς ὑποθέσεως ἐπί τῆς οὐσίας, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι κάθε διάδικος δικαιοῦται νά κινήσει ἤ νά ἀξιώσει τήν κίνηση, ἔστω καί ἐνώπιον δικαστηρίων διαφορετικῆς δικαιοδοσίας, μιᾶς διαδικασίας ἐπί τῆς οὐσίας, κατά τήν ὁποία κάθε ζήτημα κοινοτικοῦ δικαίου πού ἐπελύθη προσωρινῶς κατά τήν συνοπτική διαδικασία δύναται νά ἐπανεξετασθεῖ καί νά παραπεμφθεῖ στό Δικαστήριο δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177.

2) Τό κοινοτικό δίκαιο δέν άπαγορεύει σέ κράτος μέλος νά μή έπιτρέψει τήν είσοδο ή τήν παραμονή στό έδαφός του ένός μέλους τής οικογενείας — κατά τήν έννοια τοῦ άρθρου 10 τοῦ κανονισμοῦ 1612/68 τοῦ Συμβουλίου, τής 15ης Όκτωβρίου 1968, περί τής έλεύθερης κυκλοφορίας τῶν έργαζομένων στό έσωτερικό τής Κοινότητος — έργαζομένου, άπασχολουμένου στό έδαφος τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἤσκησε ποτέ τό δικαίωμα έλεύθερης κυκλοφορίας στό έσωτερικό τής Κοινότητος, ὅταν ὁ έργαζόμενος αὐτός ἔχει τήν ἰθαγένεια τοῦ έν λόγω κράτους, τό δέ μέλος τής οικογενείας του τήν ἰθαγένεια τρίτης χώρας.

Mertens de Wilmars O'Keeffe Everling

Pescatore Mackenzie Stuart Bosco Koopmans

Έδημοσιεύθη σέ δημοσία συνεδρίαση στό Λουξεμβούργο στίς 27 Όκτωβρίου 1982.

Κατ' έντολή τοῦ γραμματέως

H. A. Rühl

Κύριος ὑπάλληλος διοικήσεως

Ὁ πρόεδρος

J. Mertens de Wilmars

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ SIR GORDON SLYNN ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΧΘΗΣΑΝ ΣΤΙΣ 6 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1982 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Στό πλαίσιο δύο ὑποθέσεων πού έκκρεμοῦν ένώπιόν του, τό Άνώτατο Δικαστήριο τῶν Κάτω Χωρῶν ὑπέβαλε στό Δικαστήριο, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 177 τής συνθήκης ΕΟΚ, τά ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

«1. Όταν στό πλαίσιο διαδικασίας προσωρινῶν μέτρων ἀνακύπτει, κατά τό στάδιο τής ἀναιρέσεως, ζήτημα ἑρμηνείας κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 177, πρώτη παράγραφος τής συνθήκης περί ἱδρύσεως τής Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, ὑποχρεοῦται τό Hoge Raad, δυνάμει τῆς τρίτης παραγράφου

1 — Μετάφραση ἀπό τά ἀγγλικά.